

Срећног разрешења нема за Захарију Балтића. Његов је живот огољен до фарсичног апсурда испред крчме „Код дугог века” једног јунског поподнева 1685. године, а наочиглед масе која је ту не да би се просветлила, него напротив: да би уживала у скандалима и гођењу „књижевника сербскога”. Тако читава његова просветитељска мисија, његова ренесанса, постаје бесмислена, тешка и мрачна. Његов симболички улазак у „мрачно доба” јесте можда кретање ка егзистенцијализму и књижевности апсурда, која ће се јавити два столећа касније. Можда ће се пак понеко из масе што пред ТВ екраном прати ријалити програме препознати у позоришној публици спремној да похита за бегунцем. Тек, писцу ваља одати признање што нас је суверено водио кроз причу о дугом веку, о сменама и вечитом понављању...

Др Драгана В. ТОДОРЕСКОВ
Матица српска, Нови Сад
Лексикографско одељење
Српска енциклопедија
dtodoreskov@maticasrpska.org.rs
capajevka7@gmail.com

КЊИГА О ЉУБАВИ, ТАКО ПОТРЕБНОЈ НАМ

Драган Бошковић, *Ave Maria!*, Самиздат, Београд 2018

Књигама стихова *Исаија* (2006) и *Оштац* (2013) Драган Бошковић се већ представио као песник изузетне песничке вредности, а његове две најновије књиге песама (*The Clash* и *Ave Maria!*), од стране овог читаоца и тумача, доживљене су као право изненађење због својеврсног песничког одклона учињеног и песничким садржајем, али и неочекиваним и необичним песничким поступком који доноси нов квалитет певања. Пета по реду објављивања, Бошковићева песничка књига-бујица *The Clash* (2016), посвећена рокенролу као начину живљења и промишљања, исписана је стиховима које одликује муњевитост, непосредност, исповедност и искреност, а у завршној њеној песми најављена је тематика и ове књиге-поеме *Ave Maria!*.

Када је у питању песников дискурс, очито је његово настављање и у књизи *Ave Maria!* (2018). Међутим, песнички садржај поеме пред нама, као што и сам наслов сугерише, потпуно је другачији у односу на претходну заједницу стихова. Чак и изглед најновије песничке књиге, дат у виду грамофонске плоче, сугерише наставак поетског дискурса јер асоцира на претходну, *The Clash*, чији је покретач музика. Осим тога, и

завршна строфоида књиге *Ave Maria!* представљена је као текст за музику, кроз „акорде и мелодије”, уз посебне назнаке за пратеће гласове и поједине инструменте. Затим, током читаве књиге *Ave Maria!* уочавају се натукнице како поједине речи треба отпевати. Затим, често асоцијативни и медитативни текст у заградама којима се прекида и прелама основни текст доживљавају се као гласови пратећих вокала. Чак један стих гласи: „Концерт почиње”, што оправдава изглед књиге као грамофонске плоче.

И зачетни стихови, тачније прва строфоида песме-поеме-књиге *Ave Maria!*, не само да текстом потврђује садржајну новост већ и појашњава песничко помињање потпуно искрено и непосредно полазиште – његову „песму обнажену” која „обнажила је све”, у којој су све кључне речи ове књиге-поеме – љубав, мир, бескрај, поезија, дођи:

Ја, Драган, Иван, Марија,
позван и изабран за еванђеље Богородице,
које нам је обећано од пророка, светих текстова,
по телу безгрешно зачето од семена Давидова,
поезијом заветовано,
кроз које примисмо апостолат и скрушеност,
међу којима смо сви ми,
у Јерусалиму, Риму, Хамбургу, Лондону, Београду,
свима вама мир, мир Блажене, мир Девице,
само акорд и мелодија доласка јутра моје Богородице
(: *Здраво, Марија!*),
чија свака епидермална ћелија, сваки молекул и реч
постаје рецептор за љубав, бескрај и *Magnificat*
(*Anima mea Dominum!*)
мир вама, миинииинииииир:
Мир њеног: *Дођу!*

Дакле, песник је изабран да испише Јеванђеље Богородици. Да се обрати Мајци божјој. Да јој испева стихове, тачније. Да кроз песника божја рука испише стихове угодне Богородици (на крају књиге читамо стих: „И поздрав мојим јагодицама, Драгановим”, што се осећа као нетом помињани призивак удвајања, односно коауторства). Осим тога, у оваквим пригодама, појединац, чак и верник, приклања главу Богу и Богородици на устаљен, готово очекиван и традиционалан начин. У наше време, уобичајено је да човек томе приступа, углавном са страхопоштовањем, ређе са љубављу, за разлику од песника Бошковића. И нарочито из једног угла гледања. Из верничког домета, којом приликом се запоставља све друго. Дакле, појединац, данас и овде, мада ретко, не прилази исповедању из читавог сопства. Из сваке његове тајне и искушења. Врло ретко из свега онога што испуњава његов ипостас.

Песник Драган Бошковић чини значајан значењски искорак и његов приступ обраћању Богородици је из средишта и душе целокупног бића. Из најдубљих тајни човековог сопства. Из љубави без резерве и компромиса (не треба заборавити ниједног трена да је за песника и веровање један од облика љубави). Из потпуног предавања себе и читавог свог бића. Нимало уобичајен и уподобљен. Песник Бошковић се обраћа Богородици и као књижевник, и као верник, и као професор, и као љубитељ живота, и као обичан човек недовољно отпоран на ситна сагрешења. (Постоји ли другачији појединац?) Не запоставља ниједан сегмент свог бића и сопства. Јавља се, између осталог, појединац који носи „дрвене старке” и жива у музици, нарочито у рокенрол песмама (и то су видови љубави, специфични, додуше).

Битно је још подсетити да се песник Бошковић у књизи *Ave Maria!* не јавља из неког аскетског или подвижничког молитвеног тиховања, особеног за монахе пустињаке. Нити из његове завидне ерудиције, нарочито теолошке или књижевне, која се не може потпуно сузбити. У песми-поеми не учавамо извесне контекстуалне и метатекстуалне дијалоге са текстовима из Библије или њихове коментаре, мада песник радо користи и библијске цитате, као контролнике у виду медитација. Често и у облику рефрена, којима се не само умрежава и обезбеђује оно потребно, кохезионо јединство дуге поеме-песме већ, на тренутак, успева да успори песников узбуђен и брз, пребрз-бујичав исказ, како би значењски наноси дошли до изражаја и уланчавања. Песник Бошковић се јавља и из монашког тиховања, иако врло ретко.

Од рефрена, као завидног сегмента песниковог исказа, треба издвојити њих неколико, који значењски уоквирују домете Бошковићеве поеме. На пример: „бићу ту, ту, овде, као онај који ћу бити” (што песник очекује и од „Бога којег хвали”: „и бићеш ту као онај који ћеш бити ту”, штавише, песник подсећа: „у пламену пише да си онај који ће доћи”), коју песник наставља следећом представом: „бићу тако благ, миран” односно наставља га појашњењем да је песник – песма: „Бићу ту као онај који ћу бити ту, / тих ћу бити, миран, песма, онај који ћу бити”, као и заповедно или вапајно-молидбено обраћање Богу и Богородици – „Дођи!” или „Доођишши”.

И из ових цитата уочава се, углавном, футур као време Бошковићевих стихова, што потенцира могућност и остварљивост онога што се чека и одлаже, односно онога што песник пише и живи. Искрено и пуним плућима. У салвама и муњевито.

Ову рефренолику способност бивствовања уживају и симболи и модификације и персонификације божанстава познатих библијских мотива: „И бићу ветар, бићу ту као онај који ће бити ветар”. Очито да песник Бошковић наглашава постојаност и доследност, мир и спокој, испуњење свих жеља, као атрибуте божанстава, али и као насушне слике живота свих нас. Песниково *јесам је бићу*. И читује се у следећем стиху: „ништа сам,

волим, писаћу, бићу”. Песниково *јесам* јесте љубав која је у стању да мења оне који воле, без које човек не може. И која нам никада није била потребнија. Без љубави се никада није ни могло. Без ње се никада није могло живети и промишљати. Ни сањати бољи живот. Једино љубав може трасирати пут од „ништа”, од „ситнице”, па до „бескраја” и вечности.

Осим рефрена који прекидају преузбуђен песнички исказ, чине то и неочекиване асоцијације, које су као реакције на тренутно, чак и преузимање, тачније неуобичајено уметање ничим неизазваних асоцијација или коментара, на први поглед, али само на први поглед, ометајућих и непотребних, јер су ове паузе досмишљајуће и доврхуњујуће:

мазићу Урал, благо, руком
(: Само Црњански је волео *џу* измаџлицу),
одврнућу музику, држати чашу.

Исту функцију у заустављању песме у одређеној тачки или слици чине и песникови језикотворачки експерименти, углавном на нивоу татуолошке репетиције. Често, песник алитерично-асонантно понавља неку од доминантних речи („Да, да, лепо је било живети овај свет, лепо, / и тако је лепо опет доћи, некако много лепо, / другачији, долазећи, изненађен собом”). Осећај сигурности јесте у љубави, кроз еуфонију („И тада ћу волети, коначно волети, / вољен ћу бити, знаћу да волим...”). Песник и прелама речи скраћујући их и умирујући муњевит исказ („ни неба неће бити, неба, бити, неба” „и чуће се: *Thank you for the memory!* / (*mory, mory, mory...*)”). Осим тога, учестали су и одјеци звучног подражавања појава и примери ономатопеје уопште (у питању су, на пример, „куц-куц”, „звек-звек”, „клик”, „дрип-дроп”, „кап-кап” и слични, као и упорна имитирајућа удвајања сугласника – „ссссст” и самогласника – „идемоооо”, искључиво у циљу дочаравања емоција и духовног стања).

Песник жели сва стања и емоције гласовно да одмери необичним еуфонијским играма понављања. На пример, ниво емоција са највишим конотацијама одражавају три слова „м”, одвојено или заједно записана („И бићу ту, Богородице, *м м м*”, „а *м м м* ће значити ’љуби ме’ ... *Дођи*”).

Између речи и реченица преузетих у изворном облику из светских музичких хитова песник је сместио и друге речи, углавном из литургијских форми (Алелуја, ЈХВХ – име Бога Израила, Heaven – небо, Te deum – хришћанска химна хвала, иначе слична варијанта у неколико језика означава – *волим ње*), што није нимало збуњујуће. Напротив. У питању је ефектно уношење значењских слојева који ступају у дијалог са појмовима и представама унутар стихова, чији су стожер емоције као што је љубав. Пре свих – љубав.

Очуђује и податак да међу учесталим библијским цитатима уочавамо и неколико преузетих реченица из *Ойќкровења Јована Богослова*,

што се заиста није очекивало, али јесте оправдано. Рецимо: „(Иако, у *ше дане, тражиће људи смрт, и неће је наћи, / и пожелеле да умру и смрт ће бежати од њих...*)”, „(А море, сјајклено море, постоја крв)”, „(Седми печат је отворен, / тишина на небу већ траје око пола часа)”. Нарочито песников исповедајући и пророкујући закључак: „Књига [Ave Maria! – додајем] ће вам у утроби бити зорка, у усима слајка као мед!”.

У необичној химнично-музичкој поеми *Ave Maria!*, коју чине више од осамсто дугих стихова-реченица (већина стихова броји и више од десет речи), треба издвојити неколико садржајних стожера који су аутентично испевани.

Поемом доминирају мир и љубав, које је песник изнео из себе, али које је упркос свој убрзаној речитости сачувао. „Мир наступајућег сачуван је целином поеме, иако њен тоналитет наглашено осцилира и управо због тога окружује спокој бића као склониште, као сигурносни појас симболичког” (Александра Секулић). Томе је допринело чекање доласка тачније сусрета. Одложеност је иначе присутна и у погодбеним медитацијама („...А када бих био песник”), присутним и у Бошковићевим ранијим песничким књигама. И то у различитим и игривим варијантама. Ево једне од њих:

писао бих да удем, да сам песник, а нисам,
ништа сам, волим, писаћу, бићу,
направићу неки језички трик, тек мангупски штос,
а моји стихови биће ураган

која се преноси и на друге појмове. Поготово у ситуираности свих познатих времена (на пример: „био, јесте, биће”), чиме се данашње време уједно чини и прошлим и будућим, што нас наводи на закључак да „(времена нема, нема, нема...), / да, Амен: *нема, нема, нема*” (и то је синтагма из *Ошкровења Јована Богослова*), која је, претпостављам, истекла из сазнања да „крај неће доћи, не, не, не, / (јер краја *нема, нема, нема!*)”.

Дакле, ни смрти нема. Песник „не пева о смрти”. Песник слави „одложену реч” чекања. Чека реч која означава љубав, мир и бескрај. Реч која је божанство. Реч која нас све скупа спаја и продуховљује. Независно од пропорција и размера које могу, тренутно, да зачуде, али су онакве какве јесу и какве их ми замишљамо, као што је случај са љубављу: „(у љубави се све тако брзо смањује, / љубав је оно што може да стане у малу шаку, / трунчица, тек мрвица је љубави)”. Дакле, реч без које смо маленкост заборава и без које не постојимо:

А када би смрти било, када бих умро,
знам, знам, да, то знам,
када бих, дакле, нестао у оном ништа себе,
и то ништа, неким већ својим језиком,

успело би да дође до речи и тако мало изговори:

ВОЛИМ ТЕ

(*Нишџа сам, волим!*),

а чуло би се, као што ће се Red alert чути,

гонг, ринг-ринг, бас-бубањ звона са цркве Светог Силвестра

(*: Само Црњански је волео џа звона љред вече*).

Реч „дођи” односно „дођиини” доживљава се као будући сусрет са миром и љубављу који само што се није десио. Као нешто чему сви тежимо. Као појава која је била, јесте и биће („био сам ту само да бисмо се растали ... и опет нашли, да бисмо се препознали, / а доћи ћу, бићу ту, да бисте и ви дошли”). Као чаролија и моћ да се и појединац и читав свет „отвори за више од себе самог”, како је приметио писац поговора Часлав Николић. Као магија без које нисмо у стању да се даље мењамо, а што нам је насушно, данас и овде, као и сутра.

Бошковићева исповедна промисао: „Да, одувек ме је занимало / каква ће бити та мелодија, химна доласка, небеса, / и увек сам је осећао у speed-у, trash-у, / (*љубав је џако брза и бескрајна*)”, наговештава нам не само „долазак небеса” него и осећа како ће тај чин изгледати. Појашњава нам какав ће бити спој чеканог и онога што се чека („бићемо једно тело, један јаук, један осмех”). Дакле, и тај чекани мир, љубав и бескрај доћи ће уз музику: „то неће бити нешто више од великог шапата blues-а ... тек ... откуцај срца покојне Клањатељице Крви Христове, часне сестре Инес / (*То је џек blues!*), / и град ће сијати сам од себе, овај град, град, град”.

Поред музике, да би се остварило песниково убеђење („жив сам, верујем, / и доћи ћу, доћи”, „*Ave Maria, милосџи љуна, / једно сам с џобом. / Блађословљена џи међу женама, / извини, волим, љубим, хвала*”), по песниковом мишљењу и живљењу, неопходна су осећања. Нужно је и осетити оно у шта се верује („и тако је лепо осетити, опет, и опет, / (Само да те осетим, само све!)”). Нужно је и осетити да нас окружење осећа („Ох, како ме само осећа та смоква”). Као што је потребно осетити и књигу-поему љубави пред нама, а то је, очигледно, могуће, јер је песник Бошковић своју књигу довео у стање разумљивости, блискости, присности и осетљивости, упркос привидној кошмарности и преиграности.

И често коришћена реч – *џреј* (трептај) не само да одсликава трептност већ и магичну јав одабранима од стране божанстава са икона где стрпљиво ишчекују „љубав, мир и бескрај”.

Зато песник оправдано и исповедно закључује: „*Ова џоезија се чџа јађодицама џрсџију!*”, асоцирајући на поезију која се живи и промишља, иако је лична и притајена, односно неисписана. Али која јесте и самосвојан одраз нашег тренутка и простора.

На крају импресије, треба сумирати да поема-књига љубави *Ave Maria!* јесте и необична и неочекивана. Поготово неупоредива, несрав-

њива и несамерљива у српској поезији. Да је она песничко аутентично емоционално и метафизичко искуство. И да садржи све оно што је у песничком бићу дуго времена тајено, ћутано, повремено губљено и увек осећано (Ч. Николић), и то еруптивним и искрено-исповедним говором бића и духа песника Драгана Бошковића. Љубав је, одувек, била неуништива, иако је скривана повремено, поручује нам песник искрено и убедљиво.

„Треп!”

До новог отварања песника и поезије.

Александар Б. ЛАКОВИЋ

ПРИЧА О ПРЕЛЕШЋЕНОЈ ГЕНЕРАЦИЈИ

Филип Грбић, *Прелесћ*, Вулкан издаваштво, Београд 2018

У време када смо сведоци књижевне хиперпродукције, нарочито на жанровском пољу романа, могућност истицања и далекосежног читалачког одзива припада само оној прози коју карактерише изражен став без меандрирања или фалсификовања аутентичности. Привлачност оваквог штива најчешће лежи у чињеници да оно нуди приказ најнепосредније доживљене стварности на сваком књижевном фону (психолошки и наратолошки аспекти, језик), каква год била структура те стварности из перспективе јунака романа. У том смислу, први роман Филипа Грбића (1984) *Руминације о њредстојећој кайасћрофи* (Плато, 2017), награђен признањем Задужбине „Милош Црњански” за најбољи роман-првенац, био је еталон искреног, аутентичног, неизвештаченог и узбудљивог приповедања о стварима, које је потицало од аутентично осетљивог, интуитивног протагонисте пренапрегнутих чула. Грбић је у овом роману понудио изузетну психологију личности и поетику „унутрашњег изгнанства”, истовремено се поставивши и као дијагностичар доба.

Може се рећи да је аутор новим романом несвакидашњег назива – *Прелесћ* – на трагу првог, с обзиром на то да је, у grubим цртама, реч о својеврсном портрету модерног појединца који покушава да се искобела из пакленог гротла порока који намеће савремени, „миленијалски” живот, при чему му највеће муке задају изражена али готово неупотребљива самосвест, себичлук и слаба воља. Приликом, међутим, пажљивијег или поновљеног читања романа, читаоцу се изоштрава слика о, ипак, доста другачијем штиву у односу на прво дело. Ове разлике очитују се, пре свега, када је формална организација романа у питању. Док су *Руминације* биле једноставно структуриране у четири поглавља, *Прелесћ* одаје утисак